

О.О. МЕЛЕЖИК

Видавничий дім «Академперіодика» Національної академії наук України
вул. Терещенківська, 4, Київ, 01004, Україна

ЗАСЛУЖЕНА НАГОРОДА УКРАЇНСЬКИМ МИТЦЯМ КНИГОВИДАННЯ

22 березня 2013 р. в актовому залі Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України відбулася презентація видань, відзначених нагородами за результатами Міжнародного конкурсу на найкращий науково-видавничий проект «Научная книга» Міжнародної асоціації академії наук у 2012 р. У засіданні взяли участь співробітники видавництва, автори монографій, а також представники наукової громадськості та ЗМІ.

24–26 жовтня минулого року в Москві в рамках чергової VI сесії Ради з книговидання при Міжнародній асоціації академії наук, присвяченої 285-річчю від дня заснування Першої академічної типографії в Санкт-Петербурзі, було оголошено підсумки щорічного Міжнародного конкурсу на найкращий науково-видавничий проект «Научная книга». У конкурсі 2012 року взяли участь 18 академічних видавничих установ із 9 країн, які представили на розгляд журі 41 книгу-номінант.

За результатами конкурсу нагороди здобули 6 наукових видань Національної академії наук України, зокрема Видавничий дім «Академперіодика» НАН України став переможцем у номінації «Гран-прі» за книгу «Б.Є. Патон: 50 років на чолі Академії» та здобув диплом лауреата в номінації «Природничі науки» за монографію О.О. Протасова «Жизнь в гидросфере. Очерки по общей гидробиологии», а Видавництво «Наукова думка» НАН України в цих же номінаціях одержало дипломи лауреата конкурсу за працю колективу авторів «Очерки о метаноугольной отрасли» і за книгу Н.М. Мхітаряна «Энергетика и комфорт».

Саме ці, відзначені нагородами МААН, видання було представлено на презентації,

організованій Видавничим домом «Академперіодика» НАН України, яка відбулася 22 березня 2013 р. в актовому залі Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України.

Відкрила засідання директор Видавничого дому «Академперіодика» НАН України **Олена Геннадіївна Вакаренко**. Вона коротко розповіла про становлення, розвиток і основні досягнення Видавничого дому. В 1995 р. було ухвалено рішення про створення Спеціалізованої друкарні наукових журналів при Президії НАН України, за два роки відбувся випуск першого видання, а в 2000 р. друкарню було реорганізовано у Видавничий дім «Академперіодика». Згодом установу було визначено базовою організацією Науково-видавничої ради НАН України, започатковано Програму підтримки журналів НАН України, розпочато виконання кількох великих загальноакадемічних видавничих проектів.

За роки свого існування «Академперіодика» пройшла значний шлях від друкарні до потужного наукового видавництва, яке забезпечує не лише оперативне виготовлення поліграфічної продукції, а й випуск і розповсюдження наукової періодики Національної академії наук, у тому числі й електронних версій, здійснює широку науково-методичну роботу, проводить активну виставкову діяль-

ність, надає консультативну допомогу з метою підвищення культури книговидавництва.

Нині Видавничий дім здійснює підготовку та випуск понад 40 періодичних видань, що виходять під егідою НАН України, виконує низку академічних книжкових проєктів, таких як видання книг науково-популярної серії «Наука для всіх», пріоритетного проєкту «Українська наукова книга іноземною мовою», широко відомої серії «Біобібліографія вчених України» і нещодавно започаткованого проєкту «Наукові переклади». Крім того, «Академперіодика» випускає ювілейні й довідкові видання, навчальну літературу, збірники нормативних документів, каталоги книжкових і періодичних видань, серію «Наука України у світовому інформаційному просторі».

Статистичні дані, наведені у виступі О.Г. Вакаренко, переконливо підтверджують позитивну динаміку розвитку «Академперіодики». Упродовж останніх 10 років майже вдвічі зросли кількість замовлень та обсяги випуску наукових журналів, а також книжкових видань. Свідченням високої якості поліграфічної продукції Видавничого дому є численні відзнаки й нагороди, здобуті на різноманітних виставках і конкурсах не лише в Україні, а й за кордоном. До речі, першу з книг, виданих англійською, — «Дистанційне зондування об'єктів Сонячної системи поляриметричними засобами» — Міжнародна астрономічна асоціація визнала найкращим фаховим виданням 2010 року.

Повертаючись до книг — лауреатів вищезгаданого конкурсу 2012 р., О.Г. Вакаренко представила видання «Б.Є. Патон: 50 років на чолі Академії», яке було головним подарунком Борисові Євгеновичу від Академії наук з нагоди піввікового ювілею з дня обрання його президентом Національної академії наук України. Важко уявити собі, але випуск цієї книги, виданої двома мовами — українською і російською, співробітники «Академперіодики» здійснили в надзвичайно короткий, майже нереальний, термін — за два місяці!

Далі до слова було запрошено автора монографії «Жизнь в гидросфере. Очерки по общей гидробиологии», керівника лабораторії

Видання «Академперіодики», що здобули нагороди конкурсу МААН на найкращий науково-видавничий проєкт «Наука книга»

Директор Видавничого дому «Академперіодика» НАН України Олена Геннадіївна Вакаренко

Професор Олександр Олексійович Протасов

технічної гідробіології, провідного наукового співробітника Інституту гідробіології НАН України доктора біологічних наук, професора **Олександра Олексійовича Протасова**.

У своєму виступі він нагадав, що цього року наукова спільнота відзначає 150-річчя з дня народження академіка В.І. Вернадського, а два розділи його монографії — «Гидробиология и связь ее с другими дисциплинами» та «Экосистема, биогидроценоз, гидробиом» — дуже тісно пов'язані з ім'ям та ідеями цього геніального вченого. *«Десятилетиями, целыми столетиями будут изучаться и углубляться его гениальные идеи, а в трудах его — открываются новые страницы, служащие источником новых исканий...»*, — так писав про В.І. Вернадського академік О.Є. Ферсман, і з цими словами не можна не погодитися, адже з часу смерті видатного природознавця минуло вже багато років, а його наукова спадщина залишається невичерпною для пізнання.

Сьогодні важливим науковим внеском В.І. Вернадського вважають створення сучасної концепції біосфери. Сам учений предтечями цієї теорії називав Жана-Батиста Ламарка, Олександра фон Гумбольдта, Едварда Зюсса, який, власне, і запропонував термін «біосфера». Уже в 1926 р., розглядаючи структуру біо-

сфери, Володимир Іванович звертав увагу на так звані плівки, згущення життя. *«Пленки и сгущения жизни, очевидно, образуют в океане области наибольшей трансформации солнечной энергии. По отношению к ним и в них должны изучаться все явления жизни океана, если мы хотим их охватить в их проявлении в истории планеты»*, — писав він. Погляд Вернадського було спрямовано передусім на гідросферу, проте побачив у ній він набагато більше, ніж просто величезну масу води, насичену життям.

У гідросферній частині біосфери можна виділити дві плівки життя — поверхневу і донну. Зрозуміло, що В.І. Вернадський на початку ХХ ст. не мав сучасних даних детального вивчення структури цих плівок, однак він усвідомив найголовніше — життя сконцентровано переважно в приграничних зонах: *«... живые организмы образуют тончайшую пленку... В химизме океана эта его часть может рассматриваться как активная, а остальная масса воды — как биохимически слабо деятельная...»*. Менш ніж 2% від загальної маси гідросфери зайнято цими згущеннями, решта — містить розсіяне життя. В.І. Вернадський вказував також на те, що найтонша плівка донного життя поділяється на дві зони — кисневу і безкисневу. Який же геніальний розум і надзвичайну інтуїцію потрібно мати, щоб збагнути практично ще не вивчені на той час закономірності!

Зважаючи на сучасні уявлення про структуру біосфери, варто зауважити, що про деякі її елементи Володимир Іванович чи ще не знав, чи з якоїсь причини не включив їх до схеми. Це, наприклад, гідротерми, екосистеми рифтових зон, відкриті лише в 1977 р. Слід також відзначити ще один аспект. В.І. Вернадський був прибічником статичного підходу в біогеохімічних дослідженнях і закликав науковців накопичувати дані про масу організмів, вивчати те, що ми зараз називаємо біомасою, відкинувши свого часу пропозицію Георгія Георгійовича Вінберга зібрати відомості про швидкість обміну речовин, продукцію, тобто про динаміку живої речовини.

Сучасні результати досліджень переконливо свідчать, що згущення життя в океанічній частині гідросфери мають так звану циркум-

континентальну структуру — зони максимальної кількості продукції, яка виробляється в океані, дуже близькі до контурів материків. І знову ж таки — це встановлений Вернадським принцип згущення життя в приграничних зонах. Із цією концепцією розподілу плівок життя в біосфері пов'язано кілька дуже важливих напрямів досліджень різних проявів життя в гідросфері. Йдеться про концепції біологічної структури океану, контактних зон моря, контурних біотопів. Останній напрям активно розробляє академік НАН України Ювеналій Петрович Зайцев, і його концепцію детально розглянуто в обговорюваній монографії. Крім того, професор О.О. Протасов, зважаючи на свою спеціалізацію на вивченні екосистем водойм атомних електростанцій, пропонує ввести ще один, так званий техноконтур.

Отже, існує ціла ієрархічна низка згущень життя, від «плівок» Вернадського, або біосферомеронів, до мікробіоплівок, яка підпорядковується одним і тим самим загальним законам і прямо пов'язана з ідеями В.І. Вернадського. Автор поділився з присутніми своєю мрією, що коли-небудь буде створено універсальну теорію, яка могла б описати феномен згущення життя на межах поділу, в контактних і приграничних зонах будь-якого масштабу. А створити її можна лише на стику фізичних, хімічних і біологічних наук.

Одну з частин книги присвячено огляду біогеомів як сукупності подібних за структурою і функціонуванням водних екосистем. Біогеом — нове поняття, і автор на прикладах навів пояснення своєї концепції. Крім того, біоми — сукупності біоценозів наземної частини біосфери, вивчено достатньо добре, а от у гідросфері все набагато складніше, там є більше чинників, що визначають типи екосистем. Автор пропонує виділити сім біогеомів гідросфери.

У книзі гідробіологію розглянуто як біосферну науку. Такий підхід, по-перше, ставить перед дослідниками завдання вивчення життя на різних рівнях, від життя окремого організму в умовах водного середовища до живої речовини гідросфери в цілому, по-друге, вказує шляхи гармонізації існування людини в біосфері.

Насамкінець професор О.О. Протасов щиро подякував усім співробітникам «Академперіодики», які брали участь у виданні його монографії «Жизнь в гидросфере. Очерки по общей гидробиологии», а також висловив вдячність колегам із академічних інститутів та вищих навчальних закладів, які допомагали йому консультаціями та кваліфікованими порадами.

Генеральний директор Видавництва «Наукова думка» НАН України **Ігор Ростиславович Алексеєнко** коротко розповів про книги «Очерки о метаноугольной отрасли» і «Энергетика и комфорт», які здобули нагороди за результатами конкурсу.

Під час обговорення доповіді професора О.О. Протасова виступили академік НАН України **Владислав Іванович Монченко**, голова Науково-видавничої ради НАН України академік НАН України **Ярослав Степанович Яцків**, директор Інституту географії НАН України академік НАН України **Леонід Григорович Руденко**, заступник директора Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України професор **Ігор Васильович Довгаль**, завідувач відділу Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України професор **Петро Михайлович Царенко**.

Доповідачі дуже високо оцінили монографію «Жизнь в гидросфере. Очерки по общей гидробиологии» і зауважили, що автор пройшов довгий науковий шлях, показав себе як теоретик, узагальнювач, аналітик, поступово наближаючись до завершення цієї фундаментальної праці. Вона не просто містить у собі низку розділів, об'єднаних однією темою. У книзі викладено цілісну систему поглядів, оснований на ґрунтовних теоретичних положеннях і концепціях, які стосуються не лише дослідження життя у водному середовищі, а й мають загальнобіологічний і філософський характер. Без сумніву, обговорювана монографія стала значним внеском у скарбницю знань про життя в гідросфері.

У виступах було відзначено важливість таких академічних заходів, як проведена презентація, оскільки вони сприяють популяризації наукових і творчих досягнень учених. Крім того, подібні зібрання наукового загалу дають змогу всебічно обговорити наукові ідеї, викладені в монографічних виданнях.